

Jeroen Touwen

LISTEN VERZINNEN EN NIEUWE WEGEN INSLAAN

Reactie op de commentaren van Marjolein 't Hart
en Jan Willem Drukker

Het pamflet over 'Nederland als afwijking van het algemeen patroon' stond bij de organisatoren van de studiemiddag op het IISG op 15 juni 2007 model voor een betoog over de richting die het vak op zou moeten gaan.¹ Het succes van dit onderzoeksprogramma wordt helder uit de doeken gedaan in de bijdrage van Marjolein 't Hart in dit discussiedossier. Zoals blijkt uit mijn bovenstaande pleidooi voor een versterking van de niet-cliometrische economische geschiedenis van de moderne tijd, is het volgens mij anno 2008 belangrijker om 'voort te bouwen op' dan om 'af te zetten tegen'. De auteurs van *Nederland als afwijking van het algemeen patroon* hebben destijds zelf het inter-generatiele aspect van hun revolutie benadrukt door zich af te zetten tegen de gevestigde generatie en bij de presentatie van het pamflet zichzelf te benoemen tot 'Jonge Turken'.² Dat is hier niet aan de orde.

Mijn bovenstaande bijdrage heeft niet de doelstelling om een soortgelijke revolutie te verkondigen. De wetenschappelijke organisatie van het onderzoek in Nederland staat veel meer dan twintig jaar geleden open voor nieuwe ideeën: met name door de verschuiving van middelen van de eerste naar de tweede geldstroom (het subsidieprogramma 'Vernieuwingsimpuls' van nwo vormt een goed voorbeeld). Ik denk dat men kan stellen dat als er bij sommigen de behoefte bestaat aan een revolutie, de nieuwe generatie historici zich niet zal laten verleiden tot het inzenden van een stukje naar een prijsvraag die door het zittende establishment wordt georganiseerd. Het ligt meer voor de hand om vernieuwing tot stand te brengen door baanbrekende onderzoeksinzichten te publiceren in internationale tijdschriften of een nieuwe onderzoeksaanvraag te schrijven.

Ook op historiografische gronden is er op dit moment weinig reden om met veel bombarie een revolutie te gaan prediken. Er is dynamiek, er is een groot scala aan verschillende onderzoeksthema's, er worden omvangrijke onderzoeksprojecten uitgevoerd door jonge en oudere historici, en in

1. Karel Davids, Jan Lucassen en Jan Luiten van Zanden, *De Nederlandse geschiedenis als afwijking van het algemeen menselijk patroon* (1988).

2. Deze observatie is vastgelegd in: Michael Wintle, *An economic and social history of the Netherlands, 1800-1920. Demographic and social transition* (Cambridge 2000) 3.

het algemeen is de nationale en internationale status van het vak uitstekend (hoewel studenten soms helaas wel grillige voorkeuren vertonen in de keuze van hun afstudeerrichting). Wel geloof ik dat de economische geschiedenis, zoals ik hierboven uiteenzet, haar niet-cliometrische subtak zou moeten consolideren en versterken. De maatschappelijk geëngageerde onderzoekspaden (milieu- en migrantengeschiedenis) die 't Hart noemt, passen hier uitstekend in. Het econometrisch model heeft niet afgedaan, maar volstaat ook niet meer als enige basis om de economische geschiedenis te analyseren.

Knel in het model?

De wijze waarop Drukker de probleemstelling verwoordt, is treffend: 'de economische geschiedenis zit knel in het model.' Helaas is zijn weergave van de bijdragen waarop hij is gevraagd te reageren wat kort door de bocht. Ten eerste bepleit ik geen 'Braudeliaans ontwikkelingsmodel', maar staat Braudel bij mij model voor de bredere sociaalwetenschappelijke oriëntatie. Mocht deze tamelijk abstracte gedachtegang door mij onduidelijk zijn verwoord, dan treft Drukker uiteraard geen blaam. Zoals ik heb aangegeven heeft Braudel nogal wat moeite gedaan om het belang van het toepassen van sociaal-wetenschappelijke methoden te bepleiten, maar blijkbaar is de herinnering aan de *longue durée* sterker.

Ernstiger is Drukkers beschuldiging dat 'alledrie de auteurs de recente ontwikkelingen in ons vakgebied willen *terugdraaien* en in feite *terugkeren* op eerder ingenomen en (om deksels goede redenen!) inmiddels *verlaten standpunten*' [mijn cursiveringen]. Deze beschuldiging komt voort uit een redeneerfout. Het is een beetje alsof iemand voorstanders van de biologische landbouw verwijt dat ze terug willen naar de preïndustriële samenleving. Keuzes voor de toekomst bouwen altijd voort op zaken die in het verleden reeds voorkwamen, zonder daarnaar *terug te keren*. Is alle vooruitgang in feite niet Hegeliaans? Dezelfde merkwaardige redeneerfout maakt Drukker, zoals ik in mijn artikel heb toegelicht, ook in zijn boek *De revolutie die in zijn eigen staart beet*. Daarin stelt Drukker dat de cliometrie weer tot de ouderwetse economische geschiedenis is *teruggekeerd*. Is er sprake van terugkeren als je een methodologisch model hebt geïntroduceerd ('de cliometrische revolutie') en na verloop van tijd besluit om behalve prijzen ook transactiekosten en *agency relations* in dat model op te nemen? Keerde de cliometrie volgens Drukker op dat moment terug naar om deksels goede redenen verlaten standpunten? Een voorbeeld uit dezelfde context: toen na de *Liberal Era* (1870-1914) de wereld-economie door protectionisme in grote problemen kwam, inspireerde dit de beleidsmakers na 1945 om met een sterker gecoördineerd economisch model te komen (met IMF en Wereldbank) en een grotere rol toe te kennen aan de overheid (het Keynesianisme vormt hiervan de uitwerking). Was dit een

terugkeer naar het midden van de negentiende eeuw? Vervolgens vond in de loop van de jaren 1980 in het beleidsdenken de neo-klassieke revolutie plaats. Was dit een terugkeer naar de *Liberal Era*? Schematisch denken geeft soms helderheid, maar leidt niet altijd tot zinvolle kritiek.